

БЎЛАЖАК КАСБ ТАЪЛИМИ ЎҚИТУВЧИСИНИНГ КАСБИЙ МУҲИМ СИФАТЛАРИ

У.М.Ярлақобов,

Жиззах политехника институти

Ўқитувчилик касби мураккаб фаолият бўлиб, у бир томондан, ижтимоий буюртма бажарилишини, иккинчи томондан, таҳсил олувчиларнинг индивидуал хусусиятлари ва шарт-шароитларини, учинчидан эса мустақил ҳолда ижодий иш кўришни талаб этади.

Таълим-тарбия муассасалари олдида қўйилган ижтимоий буюртманинг натижаларига ўқитувчиларнинг касбий тайёргарлик даражаси, ғоявий эътиқоди, мустақил ва ижодий ишлай олиш қобилияти, касби ва болаларни севиши ҳамда қадрлашига бевосита боғлиқ. Шунинг учун ҳам ўқитувчилар тайёрлаш узлуксиз таълим тизимини такомиллаштиришнинг асосий масалаларидан ҳисобланади.

Ўқитувчининг касбий-педагогик фаолияти мажмуавий характерли бўлиб, жуда кўплаб ватандош ҳамда хорижий олимлар томонидан тадқиқ этилиб, қуйидаги ўзаро алоқадор вазифаларни бажариши кўрсатилган:

- лойиҳаловчилик - таълим тури, мақсади, мазмуни ва вазифалари, таҳсил олувчиларнинг индивидуал хусусиятлари, шарт-шароити, ўзининг тайёргарлик даражаси кабиларга муштарак ҳолда таълим-тарбия жараёнини ташкил этувчи компонентларни уйғунликда режалаштириш;

- ташкилотчилик - қўйилган мақсадга етишиш учун таҳсил олувчилар жамоасини ташкил этиб, уларни ўқиб-ўрганишга сафарбар этиш;

- фикр алмашиш (коммуникатив) - инсон-инсон муносабатлари ва мулоқотини ўрганиш, таҳсил олувчилар онгига ҳамда қалбига йўл топиш, уларни ишонтириш;

- ахборотчилик - ўзи ўқитаётган ўқув предмети бўйича асосли чуқур ва пухта, ёндош ҳамда туташ фанлар бўйича ҳам етарли билим, иш-ҳаракат усулларига эга бўлиб, таҳсил олувчиларга етказа олиш;

- ривожлантирувчилик - ижтимоий буюртма, таълим тури, мақсади, вазифалари, шарт-шароит таҳсил олувчиларнинг индивидуал хусусиятлари кабиларни ҳисобга олган ҳолда уларни ақлий, ахлоқий ва жисмоний ривожлантириш;

- йўналтирувчилик - таҳсил олувчиларнинг индивидуал хусусиятлари: ёши, қизиқиши, мойиллиги, қобилияти кабиларни ҳисобга олган ҳолда инсон-инсон; инсон-техника; инсон-бадий образ; инсон-белгилар тизими; инсон-табиат фаолияти соҳаларига йўналтириш;

- тадқиқотчилик - давлат ва жамият тараққиёти, халқ фаровонлиги, тинчлигини кўзловчи долзарб ҳамда истиқболли муаммоларнинг ечимини топишда ижодий изланиш, фаол иштирок этиш, тажриба-синов ишларини олиб бориш, ғояларни илгари суриш;

-техник-технологик - ўзининг касбий-педагогик маҳоратини ошириш, ўқув юртининг моддий-техник, ўқув-услубий таъминотини мустаҳкамлаш, таълим мазмунига янги техника, илғор ишлаб чиқариш ва педагогик технологияларни киритиш.

Ўқитувчи, шу жумладан касб таълими ўқитувчисининг жамият тараққиёти фаровонлигини таъминлашдаги ўрни ҳақида гап кетар экан, у таълим олувчиларни ва ўз касбини севишидан ташқари сабоқ берадиган фани бўйича ҳам ҳар томонлама мукамал билим, иш-ҳаракат усуллари, ижобий-шахсий фазилатларга эга бўлишга эришиши лозим.

Бўлажак касб таълими ўқитувчиларида ўқув-билиш фаолиятида мустақиллик ва фаолликни шакллантиришнинг педагогик шарт-шароитлари ҳамда бошқа омилларини аниқлаш муаммоси ҳозирга қадар ўз ечимини тўлақонли топган эмас. Маълумки, касбий

педагогик тайёргарлик сифат ва самарадорлигини оширишда унинг назарий асосларини яратиш ва илғор педагогик тажрибалардан кенг кўламда фойдаланиш турли йўналишларда тадқиқ этилади. Бу йўналишларнинг ҳар бирида фан-техника, технологиянинг ривожланганлик даражаси ва жамиятнинг ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий талаблари ҳисобга олинади. Касб таълими ўқитувчилари замонавий фан-техника тараққиёти, илғор ишлаб чиқариш технологияси, ижтимоий-иқтисодий талабларни моҳиятига тушуниб етмаганлиги сабабли ўзига юклатилган ниҳоятда мураккаб ва масъулиятли иш ҳисобланган ёш авлодни маънавий, руҳий ва жисмоний жиҳатдан камол топтиришдек муҳим вазифаларни адо эта олиш имкониятига эга бўлмайдилар. Шунинг учун ҳам ижтимоий фаол, мустақил фикр юритадиган ва ижодий фаолият юрита оладиган бўлажак касб таълими ўқитувчиларини тайёрлаш учун талабаларни ўқув билиш фаолиятларини фаоллаштирувчи омиллардан оқилона фойдаланиш лозим.

Касб таълимининг ўзига хос хусусияти яна шундан иборатки, унинг мазмунида барча ижтимоий, иқтисодий, табиий техник ва бошқа фанлар мазмунан интеграциялашган ҳолда амалий тадбиғини топади. Шу жиҳатдан олиб қараганда касб таълими ўқитувчиси турли фанлар мазмунини ўзида мужассамлаштирувчи (интеграцияловчи) мутахассис ҳисобланади. Чунки, касб таълими амалиётини фан-техника ютуқлари ва илғор ишлаб чиқариш технологияларидан ажралган ҳолда тасаввур қилиб бўлмайди. Меҳнат қуроллари, механизм ва машиналарнинг тузилиши, ишлаш тартибини, бажарадиган технологик жараёнларнинг кечишини муайян қонуниятларга асосланиб тушунтирилмоғи лозим. Демак, бу ўз навбатида ўқитувчидан фан асосларини юқори даражада эгаллаган бўлишини тақозо этади. Шунингдек, қатор умумтехника (назарий механика, материаллар қаршилиги, машиналар қисмлари иссиқлик

техникаси, гидравлика ва шу каби) фанларини ҳам пухта билишни талаб этади.

Касб таълими ўқитувчиси ёзма нутқни яхши эгаллаган, ниҳоятда саводхон, асосий хорижий тиллар алифболарини яхши билиши лозим. Ўйлаб иш қилиш ва тизимлилик, диққатни бир жойга яхши тўплай олиш, катта ҳажмдаги сўзли-мантиқий ахборотни хотирага қабул қилиш ва сақлаб туриш зарур. Ҳамда улар учун белгили материални идрок қилишда таҳлил қила олишлик ва танқидийлик муҳим ҳисобланади. Эмоционал турғунлик, синчковлик, тартиблилик, ишда изчиллик талаб этилади ва қабул қилинган қоидаларга яхши муносабатда бўлиш зарур. Топқирлик, ихтирочилик, беғараз интеллектуал ташаббус каби шахсий ижодий хислатлар уларга доим зарур бўлади. Ташқи ҳалақит бериш шароитида диққат билан ишлаш қобилияти, ўзининг ақлий ҳаракатлари бориши ва тўғрилигини назорат қилиш каби у ўз-ўзини тартибга солишнинг хусусиятлари жуда аҳамиятли ҳисобланади. Бир жойда ўтира олиш, қатъийлик, чидам ҳам муҳимдир.

Биз юқорида келтирилган фикрларга асосланиб олий ўқув юртлари касбий таълим йўналишлари бўйича тайёрланаётган ўқитувчиларининг муҳим сифатлари қуйидагилардан иборат деган хулосага келдик. (1-жадвал)

1- жадвал

Шахс хусусиятлари ва сифатлари		
1. Муҳандис сифатида	2. Ўқитувчи сифатида	3. Тарбиячи сифатида
1.1. Техникага қизиқиши ва кузатувчанлик 1.2. Техник эшитиш 1.3. Техник чамалаш 1.4. Графикавий тасав- вурлаш 1.5. Техник фикрлаш 1.6. Техникани бошқа риш 1.7. Техник ташхислаш	2.1. Педагоглик касбига муҳаббат 2.2. Коммуникабошлик 2.3. Адолатпарварлик 2.4. Талабчанлик 2.5. Ростгўйлик 2.6. ғамхўрлик 2.7. Ҳозиржавоблик 2.8. Эзгулик 2.9. Жавобгарлик	3.1. Миллий истиқлол ғоясига содиқлик. 3.2. Юксак ахлоқийлик. 3.3. Ижтимоий фаоллик.

